

Oznamovanie protispoločenskej činnosti

Od 1. marca 2019 nadobudol účinnosť zákon č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti (ďalej len „zákon o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti“). Tento zákon úplne nahradil dovtedy platný zákon č. 307/2014 Z. z. o niektorých opatreniach súvisiacich s oznamovaním protispoločenskej činnosti v znení neskorších predpisov. Cieľom tejto legislatívy je predovšetkým posilnenie ochrany tzv. „whistleblowerov“ a zriadenie samostatného Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti.

Protispoločenskou činnosťou sa rozumie:

1. kriminalita – konanie, ktoré je trestným činom,
2. iná protispoločenská činnosť – konanie, ktoré je priestupkom alebo iným správnym deliktom, pričom za inú protispoločenskú činnosť sa považuje aj konanie, ktoré nie je priestupkom alebo iným správnym deliktom, ale pôsobí negatívne na spoločnosť.

Zákon o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti pre svoje potreby definuje aj závažnú protispoločenskú činnosť, ktorou je:

- trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 až 263 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“), trestný čin machinácií pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe podľa § 266 až 268 Trestného zákona, trestné činy verejných činiteľov podľa § 326 až 327a Trestného zákona alebo trestné činy korupcie podľa § 328 až 336b Trestného zákona,
- trestný čin, za ktorý Trestný zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou tri roky,
- správny delikt, za ktorý možno uložiť pokutu s hornou hranicou určenou výpočtom, alebo
- správny delikt, za ktorý možno uložiť pokutu s hornou hranicou vo výške najmenej 30 000 eur.

Oznamovateľ protispoločenskej činnosti (takzvaný „whistleblower“) je fyzická osoba, ktorá v dobrej viere **uvedie orgánu príslušnému na prijatie oznámenia, Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti alebo zamestnávateľovi skutočnosti týkajúce sa protispoločenskej činnosti**, o ktorých sa dozvedela v súvislosti s výkonom svojho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie alebo v súvislosti s činnosťou vo verejnom záujme.

Whistleblower je ten, kto oznámi trestné činy a správne delikty zistené pri zamestnaní. Dôležité je aj to, že za oznamovateľa sa podľa tohto zákona považuje aj blízka osoba whistleblowera, ktorá je:

- v pracovnoprávnom vzťahu k tomu istému zamestnávateľovi ako oznamovateľ,
- v pracovnoprávnom vzťahu k zamestnávateľovi, ktorý je závislou osobou vo vzťahu k zamestnávateľovi oznamovateľa alebo
- v pracovnoprávnom vzťahu k zamestnávateľovi, ktorý je založený alebo zriadený zamestnávateľom oznamovateľa.

Žiadosť o poskytnutie ochrany whistleblowera

Mnohí zamestnanci, ktorí vo svojej práci vedia o „nekalých praktikách“ svojho zamestnávateľa alebo jeho klientov, túto protispoločenskú činnosť neoznámia príslušným orgánom z dôvodu, že sa obávajú odvetných opatrení zo strany zamestnávateľa (napríklad že ich prepustí).

Cieľom zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti je **znížiť obavy zamestnancov z prípadných recipročných opatrení a poskytnúť im pred ich vlastným zamestnávateľom ochranu**. Ochrana whistleblowera však nie je automatická, je potrebné o ňu požiadať.

Ak ide o oznámenie závažnej protispoločenskej činnosti, ktorá je trestným činom, žiadosť o poskytnutie ochrany môže whistleblower podať zároveň s oznámením alebo kedykoľvek počas trestného konania. Žiadosť sa v tomto prípade podáva prokurátorovi písomne alebo ústne do zápisnice.

Podobne, ak ide o oznámenie závažnej protispoločenskej činnosti, ktorá je správnym deliktom, **žiadosť o poskytnutie ochrany môže whistleblower podať zároveň s oznámením** alebo kedykoľvek počas konania o správnom delikte. Žiadosť sa v tomto prípade podáva písomne alebo ústne do zápisnice orgánu konajúceho o správnom delikte.

Ak budú v žiadosti o poskytnutie ochrany uvedené aj údaje blízkej osoby oznamovateľa, môže byť ochrana poskytnutá aj jej (ak je v pracovnoprávnom vzťahu k tomu istému zamestnávateľovi ako oznamovateľ alebo je v pracovnoprávnom vzťahu k zamestnávateľovi, ktorý je závislou osobou vo vzťahu k zamestnávateľovi oznamovateľa).

Ak prokurátor alebo príslušný orgán zistí, že oznamovateľ vykonal **oznámenie, ktoré môže prispieť alebo prispelo k objasneniu závažnej protispoločenskej činnosti alebo k zisteniu alebo k usvedčeniu jej páchatela, okamžite mu poskytne ochranu**. Poskytnutie ochrany zamestnancovi bude následne písomne oznámené samotnému oznamovateľovi, jeho zamestnávateľovi a Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti.

Zamestnávateľ môže urobiť právny úkon alebo vydať rozhodnutie v pracovnoprávnom vzťahu voči chránenému zamestnancovi, na ktorý samotný zamestnanec nedal zamestnávateľovi súhlas, len so súhlasom Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti. V opačnom prípade je tento pracovnoprávny úkon neplatný.

Súhlas s pracovnoprávnym úkonom sa nevyžaduje vtedy, ak sa pracovnoprávnym úkonom priznáva nárok (napríklad zvýšenie mzdy, výmery dovolenky) alebo ak ide o pracovnoprávny úkon súvisiaci so skončením pracovnoprávneho vzťahu, ktorý je dôsledkom právnej skutočnosti, ktorá nezávisí od posúdenia zamestnávateľa.

Whistleblower môže byť chránený proti odplate od svojho zamestnávateľa. Úrad na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti rozhodne o **žiadosti zamestnávateľa o udelenie súhlasu s pracovnoprávnym úkonom bezodkladne**, v zložitejších prípadoch do 30 dní. Zamestnávateľ v návrhu musí preukázať, že navrhovaný pracovnoprávny úkon nemá žiadnu príčinnú súvislosť s oznámením protispoločenskej činnosti. Pred vydaním samotného rozhodnutia úrad v primeranej lehote **umožní aj chránenému zamestnancovi vyjadriť sa k navrhovanému pracovnoprávnemu úkonu**.

Ak teda chce zamestnávateľ napríklad skončiť pracovnoprávny vzťah so zamestnancom, ktorý je chráneným zamestnancom, musí na to najskôr získať súhlas Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti. Ak ten zistí, že návrh na skončenie pracovného pomeru je zo strany zamestnávateľa v skutočnosti len odvetným opatrením za oznámenie protispoločenskej činnosti, zamestnávateľovi súhlas nebude udelený.

Ochrana oznamovateľa protispoločenskej činnosti zaniká:

- doručením písomného oznámenia chráneného oznamovateľa o vzdaní sa ochrany Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti,
- skončením alebo zánikom pracovnoprávneho vzťahu chráneného oznamovateľa,
- uplynutím troch rokov od skončenia trestného konania alebo konania o správnom delikte (ochrana však nezaniká, ak sa trestné konanie skončí postúpením veci inému orgánu),
- odsúdením chráneného oznamovateľa za trestný čin krivého obvinenia alebo za trestný čin krivej výpovede a krivej prisahy v súvislosti s urobením oznámenia, alebo
- doručením písomného oznámenia orgánu, ktorý poskytol ochranu, zamestnávateľovi, ak sa preukáže, že oznámenie nie je konaním v dobrej viere.

Osobitná ochrana aj pre tých zamestnancov, ktorí o ňu nepožiadajú

Zákon o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti dáva možnosť osobitnej ochrany každému (aj tomu, ktorý nepožiadal o ochranu), kto sa domnieva, že v súvislosti s oznámením bol voči nemu urobený pracovnoprávny úkon, s ktorým nesúhlasí. Takýto oznamovateľ môže do 15 dní **od pracovnoprávneho úkonu požiadať Úrad na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti o pozastavenie účinnosti tohto pracovnoprávneho úkonu**. Ak bola dodržaná spomínaná 15-dňová lehota od pracovnoprávneho úkonu a ak zamestnávateľ v primeranej lehote nepreukáže, že úkon nemá príčinnú súvislosť s oznámením, úrad bezodkladne pozastaví jeho účinnosť.

Pozastavenie účinnosti pracovnoprávneho úkonu sa však skončí už uplynutím 30 dní od doručenia potvrdenia o jeho pozastavení. Ak však whistleblower v tejto lehote doručí súdu návrh na nariadenie neodkladného opatrenia z dôvodu diskriminácie, trvanie pozastavenia účinnosti pracovnoprávneho úkonu sa predĺži až do nadobudnutia vykonateľnosti rozhodnutia súdu o tomto návrhu. O práve oznamovateľa podať takýto návrh na súd ho vo svojom rozhodnutí poučí aj samotný úrad.

Za oznámenie môže whistleblower získať aj finančnú odmenu

Úrad na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti môže poskytnúť whistleblowerovi na základe jeho žiadosti odmenu až do výšky 50-násobku minimálnej mzdy (pre rok 2025 je to suma 40.800,- eur), ak:

- v trestnom konaní bola podaná obžaloba,
- v trestnom konaní bol podaný návrh na schválenie dohody o uznaní viny a prijatí trestu,
- v trestnom konaní bol schválený zmier a zastavené trestné stíhanie,
- v trestnom konaní trestné stíhanie bolo podmiennečne zastavené, alebo
- v správnom konaní nadobudlo právoplatnosť rozhodnutie o spáchaní správneho deliktu.

Prokurátor (ak ide o trestný čin) alebo správny orgán (ak ide o správny delikt) sú povinní oznámiť whistleblowerovi podanie obžaloby, schválenie dohody o uznaní viny a prijatí trestu, schválenie zmieru a zastavenie trestného stíhania, podmienené zastavenie trestného stíhania alebo nadobudnutie právoplatnosti rozhodnutia o spáchaní správneho deliktu. Whistleblower **môže na základe takéhoto potvrdenia požiadať o poskytnutie odmeny Úrad na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti do šiestich mesiacov.**

Na poskytnutie odmeny však nie je právny nárok. To znamená, že **poskytnutie alebo neposkytnutie odmeny je výhradne na rozhodnutí úradu.** Ten pri rozhodovaní o žiadosti zohľadní mieru zásluh oznamovateľa na objasnení závažnej protispoločenskej činnosti, zistení jej páchatel'a, ušlý zázobok oznamovateľa a rozsah uchráneného majetku alebo vráteného majetku.

Vnútný systém mesta Detva na preverovanie oznámení v súlade so zákonom NR SR č. 54/2019 Z.z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti

Zamestnávateľ, Mesto Detva, zavádza vnútorný systém týkajúci sa oznamovateľov protispoločenskej činnosti. Tento vnútorný systém platí aj pre organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti Mesta Detva.

Zodpovednou osobou na účely prijímania, evidovania a preverovania oznámení je hlavný kontrolór Mesta Detva JUDr. Jaroslav Brada.

Úlohou zodpovednej osoby u zamestnávateľa je prijímanie a preverovanie oznámení o protispoločenskej činnosti. Oznámenie o zodpovednej osobe a Vnútný systém Mesta Detva na preverovanie oznámení bude zverejnené pre všetkých zamestnancov Mesta Detva a organizácii v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti obvyklým a bežne dostupným spôsobom na informačnej tabuli mesta a na webovej stránke mesta a podávanie oznámení je pre zamestnancov nepretržité prostredníctvom e-mailu **kontrolor@detva.sk** alebo telefonickými linkami **0917 880 629**.

Oznamovateľ môže podať oznámenie zodpovednej osobe aj poštou, prípadne osobne na pracovisku Mestského úradu v Detve, č. dv. 217.

Zodpovedná osoba je povinná zachovávať mlčanlivosť o totožnosti oznamovateľa. Osobné údaje oznamovateľa sú chránené v súlade so zákonom o ochrane osobných údajov.

Zamestnávateľ je povinný prostredníctvom zodpovednej osoby **prijat' a preverit' každé oznámenie do 90 dní od jeho prijatia** (túto lehotu je možné odôvodnene predĺžiť o ďalších 30 dní). O prijatí oznámenia a lehote preverovania oznámenia bude oznamovateľ písomne informovaný zodpovednou osobou do 10 dní od prijatia oznámenia. Pri preverovaní oznámenia môže zodpovedná osoba kontaktovať oznamovateľa (zamestnanca) za účelom doplnenia niektorých skutočností. Zodpovedná osoba je po preverení povinná oznámiť oznamovateľovi výsledok preverenia do 10 dní. Zamestnávateľ je prostredníctvom zodpovednej osoby povinný **viest' evidenciu oznámení o protispoločenskej činnosti vrátane výsledkov ich preverenia**. Evidencia sa sleduje oddelene od evidencie v rámci schválenej registratúry. Ak na základe preverenia oznámení zodpovedná osoba zistí, že ide o protispoločenskú alebo trestnú činnosť, predloží zistené skutočnosti na ďalšie konanie v súlade s týmto zákonom, o čom bude písomne informovaný aj oznamovateľ.

Zamestnávateľovi, pri neplnení povinností vyplývajúcich zo zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti môže byť udelená pokuta do výšky 20 000 eur.